

STANJE LJUDSKIH PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

SAŽETAK: Pojam ljudskih prava odnosi se na koncept koji se bazira na ideji da ljudska bića imaju univerzalna prirodna prava, ili status nezavisno od pravne jurisdikcije, ili drugih faktora kao što su; državljanstvo, pol, ili etnička pripadnost. Prema Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima možemo ih podijeliti u četiri grupe: lična prava, politička i civilna prava tj građanska prava, socijalna, ekonomska i kulturna prava, i prava treće generacije. Iz Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija vidljivo je da su ljudska prava konceptualno zasnovana na urođenom ljudskom dostojanstvu i zadržavaju svoj univerzalni i neotuđivi karakter.

Sa pravnog aspekta može se reći da su ljudska prava definisana u međunarodnom pravu i u unutrašnjem pravu velikog broja država. Međutim, za veliki broj ljudi doktrina ljudskih prava ima i vanpravni karakter i čini fundamentalnu moralnu osnovu za regulisanje savremenog geopolitičkog poretka. Ljudska prava se tako pokazuju kao demokratski ideali. Bosna i Hercegovina je učinila veoma malo na polju usklađivanja svog zakonodavstva i prakse sa važećim međunarodnim normama. Svakodnevno smo svjedoci kršenja ljudskih prava i sloboda a evidentno je odsustvo vladavine prava i pravne države. U protekloj godini zabilježena je eskalacija napada na zaštitnike ljudskih prava, na medije i novinare što predstavlja napad na slobodu medija, i slobodu informisanja javnosti. S jedne strane ova prava su pravna činjenica, koje ukazuju na to da ljudska prava nisu samo puka institucija nego da se ona razvijaju i mijenjaju, a sa druge strane kroz njih se prepoznaju novi problemi koji ugrožavaju pravo na život svih ljudi. Kroz svoj rad nastojaću da objasnim stanje poštovanja osnovnih ljudskih prava i sloboda u Bosni i Hercegovini.

KLJUČNE RIJEČI: ljudska prava, diskriminacija, konvencija, implementacija, zakonodavstvo.

1. Pojam ljudskih prava

Nakon Drugog svjetskog rata u svijetu se javlja potreba za osnivanjem organizacije čiji bi cilj bio očuvanje mira i sigurnosti i osiguranje zaštite ljudskih prava. Ono što se desilo ne smije se više ponoviti. S obzirom da su dva svjetska rata nanijela ogromnu štetu čovječanstvu, osnivači Ujedinjenih nacija i autori Povelje pokušali su ostaviti želju za mirom zajedničkim projektom osigurati svjetski poredak sa trajnim mirom. „Svi ljudi su rođeni jednaki sa jednakim dostojanstvom i pravima“, tako počinje član 1. Opšte deklaracije o ljudskim pravima. To znači da svi mi od momenta našeg rođenja posjedujemo određena prava koja se nazivaju ljudskim pravima.

Pod ljudskim pravima smatraju se zagarantovana prava pojedinca na zaštitu od države, prava koja im pripadaju na osnovu njihovog postojanja kao čovjeka, prava koja su održiva ne mogu biti ograničena od strane države. Ljudska prava su urođena prava i jedanaka su za ljude na svijetu. Zbog ovog razloga ljudska prava su neotuđiva, što znači ona uvijek važe i ne mogu nikome biti oduzeta. Svi ljudi trebali bi imati osnovna prava i slobode. To je bio jedan od najvažnijih pokretača za osnivanje Ujedinjenih nacija.

U tzv. Povelji Ujedinjenih nacija, koja je usvojena 26. juna.1945. godine, kaže se da se sve države članice obavezuju da će zajedno sa Organizacijom u smislu ciljeva Organizacije (čl.

---

* monikaradetic@hotmail.com

56), a u ove ciljeve se ubraja zaštita ljudskih prava. Najvažnija funkcija ljudskih prava je da štite građanina od države.

2. Grupe ljudskih prava

Prema Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, ljudska prava možemo podjeliti u četiri grupe; lična prava, politička i civilna – građanska prava, socijalna, ekonomska i kulturna prava, i prava treće generacije

2.1. Lična ljudska prava

Ličnim pravima pripadaju prava čovjeka na zaštitu od napada svake vrste i na to da njegovo ljudsko dostojanstvo ostane netaknuto. Primjer za to je pravo na život, što je osnova za sva ostala prava, i pravo na slobodan razvoj ličnosti. Lična prava su jezgro ljudskih prava, njih nalazimo u svim dokumentima i katalozima o ljudskim pravima.

2.2. Politička i građanska prava

Drugu grupu prava čine politička i civilna, odnosno građanska prava. Politička i građanska prava tiču se u prvom redu odnosa pojedinca i države. Građanska prava naglašavaju autonomiju čovjeka u odnosu na državu, koja se u njegovo ponašanje i djelovanje može uplitati samo do one mjere koju iziskuje život u društvu s drugim ljudima.

Tipična građanska prava su: pravo na život, pravo na privatnu sferu, prava vezana za krivični postupak.

2.3. Socijalna i ekonomska prava

Socijalna i ekonomska prava, u prvom redu osiguravaju da svaki čovjek bude snabdjeven barem osnovnim stvarima, da bi u najmanju ruku mogao preživjeti. Međutim, ovim pravima pripada i pravo svakog čovjeka na obrazovanje. Stepennostvarenja socijalnih prava u zavisnosti je od stepena razvijenosti konkretne države, njenog društvenog proizvoda, (GDP) i dohotka po glavi stanovnika (Per capita).

2.4. Prava treće generacije

U prava treće generacije ubrajamo: pravo na razvoj i pravo na zaštitu okoline. Uz pravo na razvoj, koje bi trebalo pomoći smanjenju jaza koji vlada između bijede i bogastva širom svijeta, u prava treće generacije ubraja se prije svega pravo na zaštitu okoline. Prava treće generacije predstavljaju garanciju da prirodni čovjekov životni integritet i proctor neće biti previše oštećeni, ili pak potpuno uništeni. Nakon Konferencije o zaštiti okoline, održane u Riju 1992. godine, prava poput ljudskog prava na zdravu okolinu, sve više dobijaju na važnosti, posebno kod novih generacija.

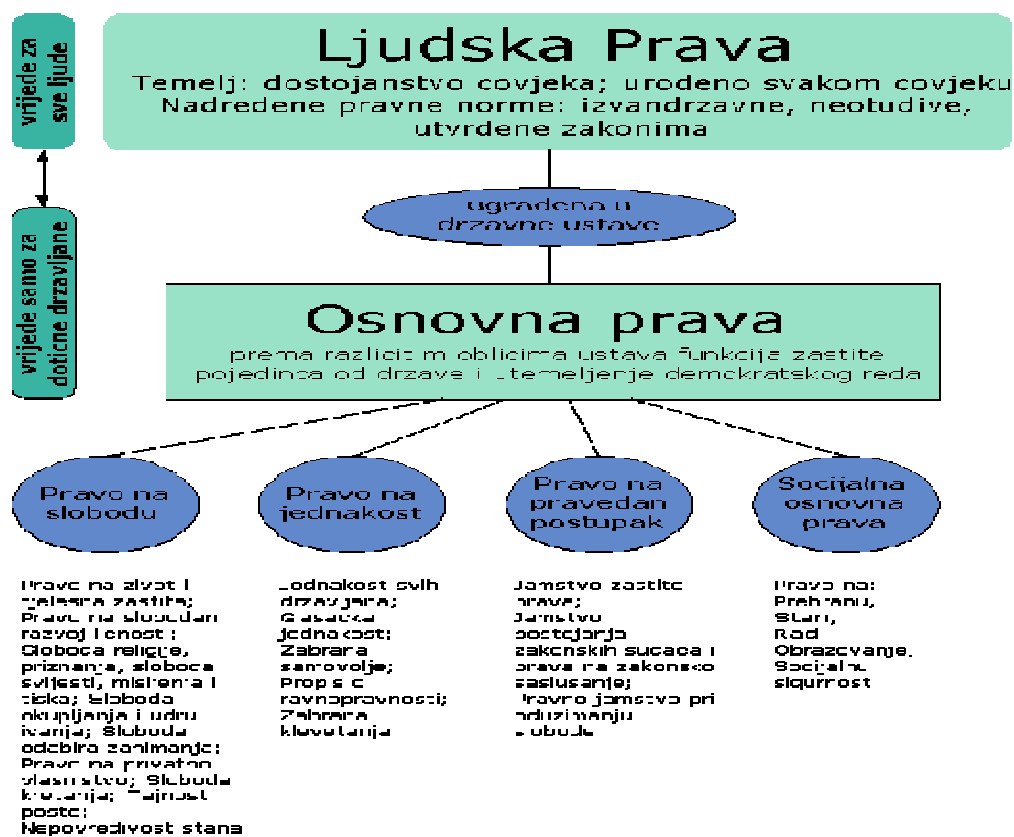
Prava treće generacije se tek odnedavno ubrajaju u ljudska prava. Dakle, vidimo da ljudska prava nisu utvrđena jednom za sva vremena nego se dopunjuju kako se pojave novi problem i potrebe.

Jezgri ljudskih odnosno osnovnih sloboda i prava pripadaju: dostojanstvo čovjeka, pravo na razvoj ličnosti, jednakost pred zakonom i ravnopravnost, sloboda religija i rasuđivanja, sloboda učenja, sloboda mišljenja, sloboda štampe i informacija, sloboda okupljanja, sloboda ujedinjavanja, sloboda kretanja, sloboda izbora zanimanja, sloboda rada.

2.5. Razlika između ljudskih i osnovnih prava

Ljudska prava, koja potiču iz filozofije u 17. stoljeću, našla su svoje mjesto u državnim ustavima kao temeljna prava. Ona su u određenoj mjeri pretočena u čvrstu formu i zajamčena građanima kao konkretna osnovna prava. Osnovna prava imala su funkciju zaštite građana od države i bila su centralni dio vladajuće mislilačke škole liberalizma.

Osnovna prava su prava koja svaka država jamči svojim građanima i prava koja su sadržana u ustavima pojedinih država. Na temelju njih građanin se može obratiti sudu. Ljudska prava su u izvjesnoj mjeri osnovna ideja koja leži iza osnovnih prava. Do sredine 20. stoljeća njima se izražavao moralni zahtjev na prava definirana državnim redom. Dakle, ljudska prava su prirodna prava. „Opštom poveljom o ljudskim pravima“ Ujedinjenih naroda filozofska ideja se pokušava konkretizirati, a prava se pokušavaju smjestiti pod svjetska mjerila, kao što je to učinjeno s osnovnim pravima na nacionalnom, državnom nivou.

Dijagram 1. Pojašnjenje razlika između ljudskih i osnovnih prava

3. Najvažniji događaji u istoriji razvoja ljudskih prava

1215. godine Magna Carta Libertatum (Magna Carta, latinski „Velika Povelja“ ili bukvatno „Veliki Papir“) jeste engleska povelja iz 1215. koja je ograničila moć engleskih kraljeva, konkretno kralja Johna, poznatog kao „Ivan Bez Zemlje“, iz dinastije Plantagenet. Magna Karta je proizašla kao rezultat neslaganja između rimskog pape i kralja Johna i njegovih barona u pogledu kraljevskih prava: Magna Karta je zahtijevala od kralja da se odrekne određenih prava i da poštuje određenu zakonsku proceduru, kao i da prihvati da kraljeva volja može biti ograničena zakonom. Magna Karta je prvi korak dugog istorijskog procesa koji je doveo do vladavine ustavnog zakona). 1776. god. Američko proglašenje nezavisnosti.

1679. god. Habeas-Corpus-Akte – odlučujući projekat za usidrenje ideje o ljudskim pravima u konkretnom državnom pravu, predstavlja prvi dokument iz 1679. godine kojim su se pojedinci po prvi put u istoriji štitili od arbitrarnog lišavanja slobode, jedan je od temelja u razvoju ljudskih prava.

1776. god. Virginia Bill of Rights (USA);

1789. god. Povelja o ljudskim pravima (Bill of Rights);

1948. god. Opšta deklaracija o ljudskim pravima;

1945. god. Povelja Ujedinjenih naroda;

1950. god. Europska Konvencija o ljudskim pravima;

1966. god. Internacionalni pakt o građanskim i političkim pravima;

1975. god. KSZE – Zaključni akt iz Helsinkija;

1981. god. Banjul – Povelja o ljudskim pravima i pravima naroda (Afrika);

1981. god. Opšta povelja o ljudskim pravima u Islamu;

1992. god. Objava iz Rija o okolišu i razvoju (Rio-Declaration);

1993. god. Svjetska konferencija o ljudskim pravima;

1975. god. KSZE- Zaključni akt iz Helsinkija;

1981. god. Banjul – Povelja o ljudskim pravima i pravima naroda (Afrika);

1981. god. Opšta povelja o ljudskim pravima u Islamu;

1992. god. Objava iz Rija o okolišu i razvoju (Rio-Declaration);

1993. god. Svjetska konferencija o ljudskim pravima.

4. Stanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini

Država Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta; Federacije Bosne i Hercegovine (Federacija) i Republike Srpske. Opštim okvirnim sporazumom za mir iz 1995. godine, Dejtonskim sporazumom ona je određena kao demokratska republika sa dvodomnim parlamentom, s tim da su mnoge funkcije vlasti dodijeljene entitetima.

Dejtonskim sporazumom je uspostavljena i funkcija visokog predstavnika koja ima u ovlasti da proglašava zakone i da sa funkcije smjenjuje nositelje javnih funkcija. U oktobru prošle godine održani su izbori koje su međunarodni posmatrači ocijenili kao slobodne, demokratske i pravične. Snage sigurnosti odgovorne su prema civilnim organima vlasti.

Prava građana Bosne i Hercegovine zaštićena su; Ustavom Bosne i Hercegovine iz 1995. godine. Koji je nastao kao rezultat Opšteg okvirnog mirovnog sporazuma koji je potpisan u Dej-

tonu a kojim je okončan rat u Bosni i Hercegovini. Prije pisanja ustava sklopljeni su i sporazumi u Ženevi i u Njujorku 1995. godine, a koji su predstavljali jedan od bazičnih dokumenata na kojima je zasnovan Ustav BiH. Drugi bazični dokumenti su međunarodne konvencije koje su sastavni dio ovog ustava, a navedene su u Aneksu I. Ustavom BiH reguliše se najveći nivo ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Član II Ustava BiH u cjelosti je posvećen ljudskim pravima. Članom X, tačka 2, propisano je da se ni jednim amandmanom na Ustav BiH ne može eliminisati niti umanjiti bilo koje od prava i sloboda iz člana II ovog ustava, niti izmjeniti ova odredba.

Postoje brojne klasifikacije ljudskih prava u BiH je prihvaćena najčešća klasifikacija ljudskih prava koja se dijele na:

Lična i politička prava (ova prava su bitna za slobodu i iskazivanje vlastite ličnosti, sloboda govora, sloboda udruživanja, pravo na jednakost u političkom učestvovanju, pravo na pravičan sudski postupak i humano postupanje sa zatvorenicima od strane policije, i pravo na privatnost);

Ekonomska i socijalna prava (odnose se na prava sticanja, korišćenja, i prenosa imovine, učestvovanje na slobodnom tržištu, organizovanje sindikata i pravo na štrajk, izbor i promjenu zaposlenja po želji, pravo na osnovni standard života);

Kulturna prava (smatraju se ljudskim pravima zato što su osnovi za poštovanje vrijednosti i tradicija grupa ljudi u čitavom svijetu. Uključuju pravo na kolektivno samoodređenje i jezik, religiju i kulturu. S obzirom na podatke do kojih sam došla proučavajući literaturu vezanu za ovu temu, istakla bih da je država Bosna i Hercegovina učinila veoma malo na usklađivanju svog zakonodavstva i prakse sa važećim međunarodnim normama. Svakodnevno smo svjedoci kršenja ljudskih prava i sloboda a evidentno je i odsustvo vladavine prava i pravne države.

5. Zaključna razmatranja

Nakon provedenog istraživanja i proučavanja teme rada, zaključujemo rad sa nekoliko konstatacija. Na svakom od nas je da poštuje ljudska prava i dostojanstvo ljudi koji žive oko nas – na taj način na samom početku možemo spriječiti kršenje ljudskih prava i nastanak konflikata. Svako od nas može da dâ doprinos poštovanju ljudskih prava u svojoj lokalnoj sredini kroz sledeće aktivnosti: učešćem, podržavanjem ili radom u kampanjama i drugim aktivnostima međunarodnih i domaćih nevladinih organizacija za zaštitu ljudskih prava, informisanjem o svojim pravima, lobiranjem, zalaganjem za donošenje, sprovođenje i poštovanje novih zakona, jačanjem sopstvene društvene odgovornosti za sebe i svoju okolinu, razvojem sopstvene tolerancije i bezkonfliktne komunikacije, i spremnošću da se aktivno štite prava drugih.

LITERATURA

Bakšić-Muftić. J. (2002). Sistem ljudskih prava, magistrat. Sarajevo.

Gajin, S. (2006). *Antidiskriminaciono pravo*. Beograd.

Dimitrijević, V. (2006). *Međunarodno pravo ljudskih prava Beogradski centar za ljudska prava*. Beograd.

Monika Radetić
Dragan Lekić

THE SITUATION OF HUMAN RIGHTS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

The concept of human rights refers to the concept that is based on the idea that human beings have universal natural rights or status regardless of an independent legal jurisdiction or other factors such as citizenship, gender or ethnicity. According to the Universal declaration of human rights, they can be divided into four groups: personal rights, political and civil rights, economic and cultural rights and the rights of the third generation. Based on the Universal Declaration of Human Rights of the United Nations, it is evident that those human rights are conceptually based on the inherent human dignity and that they maintain their universal and inalienable character.

As of the legal aspect, it can be said that the human rights are defined in both international law and internal law in many countries. However, for many people, the doctrine of human rights has extra-legal character, and in that aspect, makes a fundamental moral basis for the regulation of the contemporary geopolitical order. Human rights appear to be democratic ideals. Bosnia and Herzegovina has done very little to harmonize its legislation and practices within binding international standards. There is a constant violation of human rights and freedoms as well as the absence of the rule of law and legal state, which is evident. In the last year, there was an escalation of attacks against human rights defenders, journalist and the media, which reflected as an attack on media freedom and freedom of information to the public.

On the one hand, these rights are legal facts which suggest that human rights are not merely an institution, but that they can also grow and change, whereas on the other hand, new problems that seem to endanger the universal right to life of all people have been identified. Through my paper, I will try to explain the condition of respect for fundamental human rights and freedoms in Bosnia and Herzegovina.

Key words: human rights, discrimination, convention, implementation, legislation.